الأمور بمقاصدها

"ކަންކަމުގެ ޙުކުމް ކަނޑައެޅެނީ އޭގެ މަޤްޞަދުތަކުން."

ތަޢާރަފް:-

މިޤާއިދާއަކީ ނިޔަތާ ގުޅުންހުރި ޤާއިދާއެކެވެ. ނިޔަތަކީ ދީނުގެ އުސޫލުތަކުން ބިނާވެފައިވާ އުއްއަސާސެކެވެ. އެހެން ޢަމަލަށް ބަލާނަމަ ދީނުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އެއީ ޢިބާދާތާއި އަދި އެހެނިހެން ކަންކަމުގައިވެސް މެއެވެ. ނިޔަތަކީ ހުރިހާ ޢަމަލުތަކާއި، ވާޖިބުތަކެއް އަދާކުރުމުގައި އަހައްމިއްޔަތު ކަން ދެނެގަނެވޭ ކަމެކެވެ.[1] އަދި ކޮންމެ ޢަމަލެއްގައިވެސް ނިޔަތަކީ ޢަމަލުގެ އަސާސަކީ ނިޔަތެވެ.[2] ނިޔަތަކީ ޝަރުޢީ ހުރިހާކަމެއްގައިވެސް އަސާސީ ދައުރެއް އަދާކުރާ ކަމެކެވެ.[3]

ނިޔަތަކީ ޝަރުޢީ އަދި އަޚްލާޤީ ގޮތުން ބޮޑު ދައުރެއް ކުޅެގެންވާ ކަމެކެވެ. އޭގެ އަޚްލާޤީ ދައުރަކީ އާޚިރަތުގައި ޘަވާބު ލިބުމާ ގުޅޭ ދައުރެވެ. އޭގެ ޝަރުޢީ ދައުރު އަކީ ޢަމަލުތަކުގެ ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމުގައި ދައުރެއް ކުޅުމެވެ. އެއީ ޢަމަލެއްގެ ޙުކުމް ކަނޑައެޅޭނީ އޭގެ މަޤްޞަދުން ކަމުގައިވާތީއެވެ. ހަމަ އެއާއެކުގައި އިއްތިފާޤުން ސާބިތުވެފައިވާ، ނުވުމުގެ ވެސް އަސާސީ ދައުރެއް އޮތް ކަމަކަށް ނިޔަތް ހިމެނެވެ.

ބޭނުމުންނެއް، عمل ވެސް ފަރާތުން ބޭނުމާއި قصد ނެ حاصل ވެއެވެ. **"ބޭނުމާ ކޮންމެ ފަރުދެއްގެ މާނަބަލާގޮތަކީ ގުޅިގެން ޤަބޫލުކުރެވޭ ޙުކުމް ކަނޑައެޅޭނީ އެފަރުދު ބޭނުމާގެ ނިޔަތަށެވެ."** މިއީ الأموربمقاصدها އިން އަދިސްވެފައިވާ ޤާއިދާ އެކެވެ. الأموربمقاصدها ގެ ހުރިހާ ތަފްޞީލެއްވެސް މިޤާއިދާއަށް ތަފްޞީލް ވެއެވެ.

މިސާލަކަށް مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ [4] މާނައަކީ:- "އީމާން އުފެއްދުމަށް ފަހުގައި ކަލާކު އިޔާންކަން މަތި ހަމަޖެހިފައި ހުރެގެން (ގަދަފަދަކޮށް ބޭނުންކުރުވިގެން) ކާފިރު ވެގެންވާ މަޖުބޫރު ކުރުވިއްޖެ މީހާ ފިޔަވާ ދޫނިޔާން ފަރަންތަކަށް ކާފިރުވާ ކުއްލިވާ މިހަކަށް، އެމީހަކު ކުފްރު އަށް އޭނާގެ ހިތް ހުށަހެޅުމަށް މިހަކަށްވުން ކޯފާގެ ޤާތްހާ ﷲގެ ކޯފާއާއި އަދި ވަރުގަދަ ޢަޛާބު އެބަވާ ކަމުގެ މީހުންގެ ގަމެއްކަން އެއްޗެވެ." މިއާޔަތުން ދޭހަވާ ގޮތުގައި ކުފްރުގެ ބަސްތައް އަނގައިން ބުނެއުޅޭ ކުފްރާ ބޭނުމާ ކަމުގެ މީހުންގެ ޤަލްބުން ކުރާނަމަ ދެބުނި ކުފުރުގެ ބަރާބަރު ގޮތަށް ކަނޑައެޅޭ ނިޔަތެއްވެ އެކަމަކު ނިޔަތަށް ބިނާކަން ވެއެވެ.

[1]- އިބްނު ޤައްޔިމް ޢުމްދަތުލްއިސްލާމް 362/4

[2]- އިސްލާމިކް ޤަވާޢިދުލްފިޤްހިއްޔާ މަޖުމޫޢާ ފިޤްހީ ސަލަފީ އަބްދުލްލާ ބިނު އަބްދުއްރަޙްމާން 72

[3]- އިންޓަރނެޓް އިން އިސްލާމިކް މަޢުލޫމާތު ފޯރުކޮށްދޭ ވެބްސައިޓް 2006

[4] - سورة النحل \ 106

ނިޔަތުގެ މަހައްލު "محلّ" އާއި ގުޅޭ ގޮތުން الإمام ابن تيمية رحمه الله ވިދާޅުވެފައިވަނީ، نية ގެ محلّ އަކީ "ހިތް" ކަމުގައި އެންމެހާ ދަންނަބޭކަލުން إتّفاق ވެ ވަޑައިގެންފައި ވެއެވެ. އަދި ހިތުން نية ނުކޮށް ހަމައެކަނި ދުލުން ކިޔުން ނުފުދޭނެކަމާއި، ދުލުން نية ނުކިޔައި ހިތުން نية ކުރުމުން ފުދޭނެކަމަށް ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ. ކަމެއް ކުރުމަށް ހިތުގައި ކަނޑައެޅުމަކީ نية ކުރުމެވެ. نية އަކީ ހިތަށް ނިސްބަތްވާ ކަމެއްކަމާއި އަޅުކަމުގެ ކަންތައްތަކުން ޢާދަކާތަކުން އަޅުކަންތަކާއި ތަފާތުކޮށްދޭނީ نية ކަމާއި ނަމާދުގެ نية އަސްލަކީ ހިތުގައި ކަމުގައި ވެއެވެ. އަދި رسول الله ﷺ އަމަލު ކުރެއްވި عمل ތަކުގައި ފާހަގަކުރެއްވި ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ދުލުން نية ކިޔުމަށް سنّة ނަމަ ކަމަށް ثابت ވާން ޖެހެއެވެ. މިގެ އިތުރުން صحابي ންނާއި تابعي ންގެ ކިބައިންވެސް ثابت ވެފައި ނުވެއެވެ. ހަމައެކަނި نية ދުލުން ކިޔުމަށް ثابت ވަނީ حجّ ގައެވެ.[5] މިއީ ابن قيّم ގެ ވެސް ބަސްފުޅެވެ.[6] އަދި ابن نجيم ގެވެސް ބަސްފުޅެވެ.[7]

ޤާޢިދާގެ މާނަ:-

މިޤާޢިދާ ނިސްބަތްވަނީ ކުރެވޭނެ ކުރިކަމަކާ އިތުރުން ކަމުގައި ވިޔަސް ބުނި ބަހެއް ވިޔަސް ބަސް ބުނި މީހާ ނުވަތަ އަމަލު ކުރިމީހާގެ ނިޔަތުގެ މައްޗަށް ހުކުމް ބިނާވެގެން ދިޔުމުގެ މައްސަލަތަށެވެ. މިގެ މާނައަކީ އަމަލު ނުވަތަ ބުނާބަހުގެ ބަރުދަން ނުވަތަ ނަތީޖާ ދެވޭން ވަނީ އެކަމެއް ކުރި މީހާގެ ނިޔަތުގެ މައްޗަށެވެ.[8]

<u>**އަލް އުމޫރު**</u> މިއީ އަމްރުގެ ޖަމްޢެވެ. މުރާދަކީ ބަހާއި ޢަމަލާއި ސަލަބުން ބަހުން މިއާގެ ފާހަގަން ކަމެއް ކުރުމެވެ.[9] މިޤަޞްދަކީ މިވަނީ ޤަސަދުން ނިޔަތާ އުމޫރު މާނަކުރެވިފައި މިވަނީ ޤަސަދުން ނިޔަތާ ކުރާ އަމަލުތަކެވެ. މިގޮތުގައި ބޭނުމަކީ ހިތްޕުޅެވެ.[10]

<u>**އަލް މަޤާޞިދު**</u> މިއީ ޤަޞްދުގެ ޖަމްޢެވެ. މިލަފްޒު ނެގިފައިވަނީ ޤަޞްދު މިލަފްޒުންނެވެ. މާނައަކީ ކަމެއް ކުރުމަށް އަޒުމްކުރުމެވެ. މިސާލަކަށް އަރަބި ބަހުން ބުނެއެވެ. "قصدت له" އެކަމެއް ކުރުމަށް ނިޔަތް ގަތީމެވެ. الله سبحا نه وتعا لى ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ﴿وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ﴾ މާނައީ:- "އަދި! ތިބާ ހިނގާއިރު މެދުމިން އިޚްތިޔާރުކުރާށެވެ. އަދި ތިބާގެ އަޑު ދަށްކުރާށެވެ. މެދުމިނުގައި އިޚްތިޔާރު ކުރާށެވެ."[11] މިޤާޢިދާގައި ޤަޞްދުގެ މުރާދަކީ ނިޔަތެވެ. ނިޔަތް ޤަޞްދުކުރެވޭ ކަމެއްކުރުމަށް

---

[5] مجموع فتارى شيخ الإسلام ابن تيمية، 234/26 – 240، (الفقه)، 1998م.

[6] زادالمعاد فى هدى خيرالعباد، إمام ابن القيم الجوزية، 51/1، دارالفكر، ط.3، 1973م.

[7] الاشباه والنظائرة لابن نجيم، 48.

[8]- އަލްޤަވާޢިދުލް ކުބްރާ 52

[9]- މުޢްޖަމު ލުޣަތުލް ފުޤަހާއު 89

[10]- އަސް ސަދުލާން އަލް ޤަވާޢިދު 42

[11]- سورة لقمان 19

އަޖުރު ކަސްބުކުރުން އަދި ކަމެއް ކުރުމަށް ފަހަރެއްގައިވެސްވެއެވެ.[12] ޞަބުރު، ނިޔަތް، އިޚްލާޞް އަދި އަޖުރު މިއީ އެއްމާނައެއްގައި ބޭނުން ކުރާ ތަފާތު އަލްފާޒުތަކެކެވެ.

ޙާދިޘާގެ އަސްލު އަދި ތާރީޚް:-

މިޙާދިޘާ ނިސްބަތްވަނީ رسول الله ﷺ ގެ ޒަމާނު ހިޖުރަތުކުރެއްވުމާގުޅިގެންނެވެ.[13] އޭގެ ތަފްޞީލު އެއީ ހިޖުރަ ފުރަތަމަ رسول الله ﷺ ހިޖުރަ ކުރެއްވުމަށް ފަހުއެވެ. {إنمّا الأعْمال بالنّيّات وإنّما لكلّ امْريء ما نوي فمن كانتْ هجرته إلى الله ورسوله فهجرته إلى الله ورسوله ومن كانتْ هجرته إلى دنْيا يصيبها أو امْرأة ينْكحها فهجرته إلى ما هاجر إليه} މާނައީ:- ހަމަކަށަވަރުން ހުރިހާ عمل ތަކެއް ބިނާވެފައިވަނީ نية ގެ މައްޗަށެވެ. އެބަހީ: عمل ތަކަށް ثواب ލިބެންވާނީ ކުރިމަތިލާ نية ގެ މައްޗަށް ބިނާވެފައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް އޮތީ އެކަމަކަށް نية ގަތް ކަމެއްގެ ބަދަލު ލިބޭ ހިސާބުގައެވެ. ފަހެ، އެމީހެއްގެ هجرة ކުރުން މާތް الله އަށާއި އެކަލާނގެ رسول الله ﷺ އަށް ކަމުގައިވާނަމަ ފަހެ އޭނާގެ هجرة ގެ ثواب އޭނާއަށް ލިބޭ ހިސާބުވާނެއެވެ. هجرة ކުރުން އަންހެނަކާ ކައިވެނިކުރުން ކަމުގައިވާނަމަ ފަހެ، އޭނާއަށް ހުރީ އޭނާ އެކަމަށްޓަކައި هجرة ކުރި ކަމެކެވެ.[14]

މިނަ އިލްމުވެރިންގެ އަރިހުގައި މިހަދީޘްއަކީ މިނަ ހަދީޘްތަކުގެ ތެރެއިން އިސްލާމީ ތަޢުލީމު އެމައްޗަށް ބިނާވާ ކަނޑައެޅިގެންވާ ބޭނުންތެރި އެއް ހަދީޘްއެވެ. މިކަމާ ގުޅިގެން އިމާމް ޝާފިޢީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "އިލްމުވެރިންގެ އަރިހުން ނިޔަތާ އަޅުކަމާ ގުޅިގެން ވަކިން ނިޔަތްތެރި ހަދީޘްއެއް ނުވެއެވެ. ހުރިހާ ކަމެއް ނިޔަތުގެ މައްޗަށް ބިނާވެގެންވާ ކަމުގައި އިމާމް އަބޫ ޢުބައިދާ (أبو عبيدة) ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. رسول الله ﷺ ގެ ހަދީޘްތަކުގެ ތެރެއިން މިއަށްވުރެ ފައިދާ ބޮޑު ހަދީޘްއެއް ނުވެއެވެ. އަދި އިމާމު ޝާފިޢީ، އިމާމް އަޙްމަދު އިބްނު ޙަންބަލް، އިބްނު މަހްދީ، އަބޫދާއޫދު، ދާރަޤުޠްނީ، ފަދަ އިލްމުވެރިން މިއީ އިލްމުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިކަމުގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މިގޮތުގައި ބައެއް ބާކީ މީހުން ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައިކަމުގައި ވިދާޅުވެއެވެ. ބައިހަގީގެ އަރިހުގައި މިއީ އިލްމުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އެހެނީ އިންސާނާއަށް އަޅުކަން ލިބެނީ އޭނާގެ ހިތާއި، ދުލާއި، ޖިސްމުގެ މައްޗަށް ކަމަށްވުމާ، މިތިން ކަމުގެ ތެރެއިން ނިޔަތަކީ މިތިންކަމުގެ ތެރެއިން އެންމެ މުހިންމު އެއްކަމަކީ ފުޅާއި އަދި ނިޔަތަކީ ނިޔަތަކީ ޙަމަލުތައް ވަކިވެގެންވާ އަޅުކަމެއްކަމުގައި ފުޅާއި ނިޔާތަކީ ނުފޫޒު ބޮޑުކަމެއް ފުރިހަމަކުރާ ކަމެއްކަމުގައި ނިޔަތް ވުމެވެ. ސާފުވާގެ ހުށި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މިއީ އެބަހީ ނިޔަތަކީ ހެވާދާރު ބާބަކުން ވަދެވޭނެ ކަމެއްކަމުގައި ކަމެއްވެސްވާނެއެވެ."[15]

[12]- މުޙައްމަދު އަލްޚަޠީބް އައްޝިރްބީނީ މުޣްނީ އަލް މުޙްތާޖް 1:47

[13]- ޝަރަޙު އަލްފަތުޙުލްމުބީން – އައްރަބަޢީނަ 47 އަލް ނަވަވިއްޔާ ކުއްލިއްޔާ 91 އަޝްބާހު ވައްނަޒާއިރު 8

[14] رواه البجاري ، حديث نمبر: 1.

[15]- އަޝްބާހު ވައްނަޒާއިރު 9

މިއީ އިމާމް ބުޚާރީ އުސްތާޛުފާނުގެ ޤާޟީއާ ސަޚާވީ އަދި އިމާމް ނަވަވީ އުސްތާޛުފާނުގެ ރިޔާސަތް ސާލިޙީން އާއި، އަލީ އަރަބު އާއި، އަލީ އަދުނާނު ގައި ހަދީޘްތައް ޤަވާޢިދުއްލުޣަތު ގައި މިހަދީޘުން ފައްޤަވާފައިވަނީ ޔައުމުގެ ނަޝްރުކުރަން ވަރަށް ސާފުކޮށް މީހުން އެނގެނދެއެވެ.[16]

ހަދީޘުގައި މިޞްރުގެ އިސްލާމީތާރީޚު އިޖުތިމާޢީ ކަނު ކަރުނަދަރުކު ކަލަމްޤާކަން އަގުން ގޮތުގައި އަރުވަނީ ދައުރުކަން ނަގުނުނަވެ. ފަތުރުކުރާތާ ގޮތުގައި ހަދީޘްގައިވާ ތަރުޖަމާ ދިރާސާކުރާޤާފަތުކަމުގެ މާނަ ދެކޮށްވާ އެހެން ތަޖުރިބާގެ ބަނދަހަރު ގަނޑުކަނޑުގެން ކާއިދާގެ ސަފުހާއިއްޔާތު ބަޔާންކުރެވިފައިވާތީ ބޭނުންވެއެވެ. ހަދީޘްގައި ބަނދަން ކުރުވިފައިވާ ތަފްޖަރި އަރިޔާތު/ الأعمال އެވެ. ހަމަތު ނަފާތަ ގުނަފަހަރުކުގެ ހަރަކާތް މިއެވެ. އާންމު ގޮތުގައި ފިޤްހުވެރިން ބަނދަނުކުރާ އާންމު އިސްލާމީތަޢާލީ އުޞޫލު އެވެ. އެބަހީ ހަމަތަވެ.

ސުލްޠާނު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޤާނޫނު ހުސައިން އަލްމަދަނީ އައްސަޤާފީ މުޢަޝަރާ ތަފާތުދާއިރާގެ ޖަމަޢަތް މުޤައްރަރާ ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކުރިމިއްޔާތު ކުރުގަނޑުގައި ހިމެނޭ ފަސްތާދާއިރާއިން އަރިއްޔާތު ބިމަޒާ ބުނިކުރެވުން ޢަށަށަ ހަމަތު ޤާއިދާއަށެވެ. އިތުރަށް ސުލްޠާނު ވިދާޅުވެފައިވާ ބައްދަލު ފަސްދާ ހަދަހަ ކަށްފުން ނަފާތަ ބަލަށްސަ ކަރުފުގެ ބަނދުގައި މިޤާއިދާ އިތުރުކުރެވުނެވެ. އެހެން އިސްލާމް ދީނުގެ ތަބަ އެއީ ފަހަރެވެ. އަދި ކުރިޔާއިއްތިޔާރު ކުރަނގެ ތަފާތުދު ފަހަރެވެ.[17] ސުލްޠާނު އެމީރުއްގެ ނަހުލު ދިރިއުޅުން ތަނެއް ތަރުނެއް ނަފާތަ ދުވަސްވަރެއް ބަދަނުކަރުފަހަރުނުވެއެވެ. ކަނޑު އަހަރު އެނގޭކަމަށް މިޤާއިދާ އުފަލުދީ އިމާމް ސުލްޠާނު 1505/911 ގައި ނިޔާވުމުގެ ކުރިން ކަމެވެ.

މިގޮ އިތުރުން އިމާމް އައްސުޔޫޠީ 1370/771 ގައި އުފެދުމުގެ ފަސްއަހަރަކަށް "އަލްއަޝްބާހު ވައްނަޒާއިރު" ގައިވެސް މިޤާއިދާ އުފަލުކުރި މީހުންގެ ޖުމުލަތަކަށް ފަހުއަރުވާފައިވެއެވެ.[18]

ޤާއިދާއަށް ހަމަތު ކުރުމާއި، އޭގެ ބައެއް އުސޫލުތައް:-

ކުރިން ފަހަރުން ތަފްސީރުގައި ޤާނޫނީ ފަތަވާއިން ނިޔަތަށް އަރުވާތީ އަދި ޝަރުޢީ ވަޒަނު އެއަށް ލިބިގެންވާ ހައްސާސް ދަރުޖައް ދަނަވުގައިވެސް އަދާކުރަ ކަވުނެވެ. އޭގެ އަރުވާތީ މަސައްކަތް ގުޅިފައިވާ ނިޔަތްގައި އިހުސާސްތަކުވެއެވެ. ހަމަތަކޮށް ދަސްކުރެވެންވާ އޭގެ ނިޔަތުގެ މަސައްކަތެވެ. އޭގެ ބަދަލު ހަރަކާތް ނުވެއެވެ. ޝަރުޢީ ގޮތުން އެހެމަތު ކުރުމަށް އަންނަ ގޮތުގެ މިން ހަމަތު ކުރިކަމުގައި ވިޔަސް ހަމަތުގެ ނިޔަތް ގެސްސުވެއްޖެނަމަ އެއްވެސް ބަދަލަކަށްނުވެއެވެ.[19]

ހުކުމްތަކުއްގައި ނުބައި ހަމަތުގެ ކުރިކުރުމާއިވިޔަސް އޭގެ ޖަބުރުގެ ނުބައިސިފަ ބަދަލުވުމަށްނުވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ވަގުތަށްކުރުމަކީ ޤާނޫނީ ކަމެކެވެ. ވަގުތަށް ކުރުމުގައި ނިޔަތަކީ އުޅުނު ސިފަތުގެ ކުރުމަށްކުރުން ކަމުގައި ވިޔަސް އެނިޔަތުގެ ސަބަބަކަށްބަދަލުވެގެނެވެ. ހަމަ މިގޮތަށް މިޒާޖު ޖާހިލް ދިޔައީ އޭނާއަކީ

16- ޝައިޚު ފައިޞަލް އަބްދުއްރަޙްމާނު "އުޞޫލުލްފިޤުހު ބައި އިސްލާމްކުރަން" އަލީ އަލިފާ ފަތަވާރީ 1999 ސ 13

17- އަލްއަޝްބާހު - އިމާމް ސުޔޫޠީ 8

18- މަޖިލިސް ހަފާތާ ސ 22

19- އަލްފާ އުލްމުއްދިން 362:4

ހިތްވަރުގަދަ މުޖާހިދުންނާ މިސްކީނުން ޣަނީމާއަށް އެދުމުގެ ޤަސްދުގައި ނަމަ އެއީ ނުބައި ނިޔަތެއްގައި ކުރެވިފައިވާ ގޯނާއަކަށެވެ. މިނުބައި ނިޔަތުގެ ސަބަބުން އުޖޫރާގެ ބަދަލު ބާޠިލުވާނެއެވެ. އަދި މިކަމުގެ ސަވާބުން އުމުރަކަށް އާޚިރަތުގައި ޙަޤީޤީވެގެންދާނެއެވެ.[20]

ބުޚާރީ އަލްޖާމިޢުއް ޞަޙީޙުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. {حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى ـ رضى الله عنه ـ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْنَمِ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلذِّكْرِ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُرَى مَكَانُهُ، فَمَنْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ " مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ "} رسول الله ﷺ ގެ އަރިހުގައި ސުވާލުކުރެވުނެވެ. މީހަކު ހަނގުރާމަކުރަނީ ޣަނީމާގައި ބައިވެރިވުމަށް މުދަލުގެ ބޭނުމުގައެވެ. އަނެކަކު ބައިވެރިވަނީ ނަންފުޅު މަޝްހޫރުވުމަށެވެ. އަނެކަކު ބައިވެރިވަނީ ދުނިޔަވީ މަޤާމަކަށް ބައިވެރިވުމުގެ ބޭނުމުގައެވެ. الله سبحا نه وتعا لى ގެ މަގުގައި މިތަނުން ހަނގުރާމަ ކުރިޔަސް ކާކު ބައިވެރިވާނީ؟ އެކަލޭގެފާނު ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. الله سبحا نه وتعا لى ގެ ކަލިމަފުޅު މަތިވެރިކުރުމަށް ޖިހާދުކުރާ މީހާއީ އެންމެ މާތްވީހެވެ. އެއީ الله سبحا نه وتعا لى ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހާއެވެ.[21]

ހަމައެހެން ދަސްބުރުނޑި މިހާރު ހަލާކު ކުރުވިގެންވާ ކަމެއް ކުރިކަމުގައި ވާނަމަ އެކަމުގެ ޖަޒާއާ އުޖޫރަކަށް ނުޖެހޭނެވެ. މިސާލަކަށް މިހާރު ރަމަޟާންމަހުގެ ދުވާލުގައި ހެދުންސޮރުގެން ބޮޑުއުޅުނަމަ ނުވަތަ ކިޔުއުޅުނަމަ އެކަމެއް ކުރެއްވުނުކަމެއް. ބަލައި ޢިލްމުވެރިންގެ ރައިސުގައި ރޯދަ އުދުވާލުގައި ފެނިފައިވާނެއެވެ.[22]

މީގައިވެރެން ޢަމަލު ނުހިންގިކަމުގައިވިޔަސް އެކަމެއްގެ މައްޗަށް ޙުކުމް އެޅިގެން ގުނިބައިހަމަ ބަދަލުން ދޫކޮށްދެވޭނެއެވެ. ބުޚާރީގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله ﷺ ހަދީޘް ޤުދުސީއެއްގައި ވިދާޅުވިއެވެ. {إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ، ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ فَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً، فَإِنْ هُوَ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ، وَمَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً، فَإِنْ هُوَ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً} މާނައީ:- "الله سبحا نه وتعا لى އިންސާނާގެ ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަން ލިޔުއްވިއެވެ. އެކަލާނގެ ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަން އަންގަވައިދިނެވެ. މިހެން ހެޔޮކަމަކަށް ޤަސްދުކުރުމުން ނިޔަތްކޮށްފިނަމަ ޢަމަލު ނުކުރިޔަސް ފުރިހަމަ ހެޔޮކަމެއްގެ ގޮތުގައި ލިޔުއްވާނެއެވެ. ހެޔޮކަމަށް ޢަމަލުކުރުމުން އެކަލާނގެ ދިހަ ހެޔޮކަމުން ހަތްސަތޭކަ ގުނަ ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ނުބައިކަމަކަށް ޤަސްދުކުރުމުން ނުކުރިނަމަ ފުރިހަމަ ހެޔޮކަމެއް ލިޔުއްވާނެއެވެ. ..."[23]

وعن أبي هريرة أن رسول الله ﷺ قال: يقول الله عز وجل: إذا أراد عبدي أن يعمل سيئة فلا تكتبوها عليه حتى يعملها، فإن عملها فاكتبوها بمثلها، وإن تركها من أجلي فاكتبوها له حسنة، وإن أراد أن يعمل حسنة فلم يعملها اكتبوها له حسنة، فإن عملها فاكتبوها له

---

[20]- ހަވާލާ 16 ބ 19 - 26

[21]- ބުޚާރީ އަލްޖާމިޢުއް ޞަޙީޙު 1:58

[22]- މުޙައްމަދުބިން ޞާލިޙް އަލްޢުޘައިމީން، ފިޤްހުލް ޢިބާދާތު، ދާރުއްޘުރައްޔާ 2002 634:1

[23]- އަލްބުޚާރީ އަލްޖާމިޢުއް ޞަޙީޙު 2380:5 ޙަދީޘް 6491 ބާބު 81 ހަދީޘް ނަންބަރު 80 / ސަޙީޙު މުސްލިމުގައި މިޙަދީޘް އައިސްފައިވަނީ {مَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةً وَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَعَمِلَهَا كُتِبَتْ لَهُ عَشْرًا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ وَمَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا لَمْ تُكْتَبْ وَإِنْ عَمِلَهَا كُتِبَتْ} މާނައީ:- މިހެން ހެޔޮކަމެއް ކުރުމަށް ނިޔަތްކޮށް އެކަމެއް ނުކޮށްފިނަމަ ހެޔޮކަމެއް، ނިޔަތްކޮށް ކުރިއަށް ހެޔޮކަމެއް ފަދައިން ދިހަގުނަ ހަތްސަތޭކަ ގުނަ އިތުރުވެގެން ހެޔޮކަމެއް ލިޔުއްވާނެއެވެ. އަދި ނުބައިކަމެއް ނިޔަތްކޮށް ދަސްބުރުކޮށް އެކަމެއް ނުކުރިނަމަ ނުލިޔުއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަމެއް ކޮށްފިނަމަ ލިޔުއްވާނެއެވެ. 130 ބާބު 1 ހަދީޘް ނަންބަރު:- 244.

بعشر أمثالها، إلى سبعمائة [24] މާނައީ:- އަބޫހުރައިރާގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله ﷺ ހަދީޘްފުޅުކުރައްވާފައިވެއެވެ. الله سبحا نه وتعا لى ވަޙީކުރައްވާ ނުވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅު ނުބައި ކަމެއްކުރަން ބޭނުންވެއްޖެނަމަ އޭނާ އެކަމެއް ކުރަންދެން ތިޔަބައިމީހުން އެކަމެއް ނުލިޔާށެވެ. ފަހެ އޭނާ އެކަމެއް ކުރިއްޔާ އެކަމެއް އެއްގޮތަށް ލިޔާށެވެ. އަދި އޭނާ އެކަމެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސަބަބުން ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އޭނާއަށް ހެޔޮކަމެއްގެ ގޮތުގައި ލިޔާށެވެ. އަދި ހެޔޮކަމެއް ކުރަން ބޭނުންވެ، އެކަމެއް ނުކޮށްފިނަމަ، އޭނާއަށް އެކަމެއް ހެޔޮކަމެއްގެ ގޮތުގައި ލިޔާށެވެ. ފަހެ އޭނާ އެކަމެއް ކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް ދިހަ ހެޔޮކަން ލިޔާށެވެ.

وعن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "إن الله لا ينظر إلى أجسادكم، ولا إلى صوركم، ولكن ينظر إلى قلوبكم"[25] މާނައީ:- އަބޫހުރައިރާގެ އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله ﷺ ހަދީޘްފުޅުކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحا نه وتعا لى ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަށިގަނޑުތަކަށާއި ސޫރަތްތަކަށް ނުބައްލަވައެވެ. ނަމަވެސް އެކަލާނގެ ބައްލަވާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތް ތަކަށެވެ.

ފިޤުހީ ތަފާތުކަންކަމުގައި ނިޔަތުގެ އަހަމިއްޔަތު ނުވަތަ ވަޒަން ތަފާތުވެގެންވެއެވެ. އިބާދާތުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ޠަހާރަތާއި، ނަމާދާއި، ޒަކާތާއި، ރޯދައާއި ޙައްޖާއި، ކަފާރާތައް ފަދަކަންކަމުގައެވެ. އިބާދާތުގެ ބައިގައި ނިޔަތަކީ އަސާސީ ކަންތައްތަކެއްގައި ވަނީ ބޭނުންތެރިއެވެ. އަދި ނިޔަތާނުލައި އެކަމެއް ޞައްޙަވެސް ނުވާނެއެވެ. މުޢާމަލާތުގައާއި ވަޤްފުގައި އެއްބަސްވުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ އޯގާތެރި ކަންތައްތަކުގައި ތިބޭ ސަބަބުން ނިޔަތަށް މުޢާމަލާތު ތަފާތުވެއެވެ. ސަބަބަކީ ނުވަތަ ޝަރުޢީ ހުކުމް ނިޔަތް ބަދަލުވުމެވެ.[26]

ނިޔަތަކީ ޢާދަކާދައިން، އުޅުމާއި ތަފާތުކޮށްދޭ އިންސާނެކެވެ. މިސާލަކަށް މިސްކިތުގައި މަޑުކޮށްލުމެން އިންސާނާ ވަކިކޮށްދޭ ސަބަބެން އިންސާނުން ގަޔާވާ ހުއްޓުމަށް ޤަބޫލުކުރާ ކަމެއްވެސް ވެއްޖެއެވެ. ފެންވެރުން ޢާދަކޮށްދޭ ބައިސްކޮށްފައި ނުވަތަ ސާފުތާހިރުވުމަށްކަމެއްވެސް ވެއްޖެއެވެ. ނުވަތަ ތިންބަޔާއި އެކުދުވަހު ނިޔާވެ އެކުދުވަހު ހިނގައިގެންދިޔުމަށްކަމެއްވެސް ވެއްޖެއެވެ.[27]

ހަމަޖެހިލާ އެއްގޮތް އަޅުކަމެއްގައި އެއްއަޅުކަމާއި އެނޫން އަޅުކަން ތަފާތުކުރާ ކަމަކީ ވެސް ނިޔަތެވެ.[28] މިސާލަކަށް އިޙްރާމުބަނދުން ހަމައަށް ދައުލަތް ވަކި ޖުމްލަކުރައްވާ ގޮތުގައި ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ. ހަމަ ފަހުން އިޙްރާމްބަނދުވާ އެއްކޮށްއެއް ޙައްޖާއި ޢުމްރާގެ ގޮތް ސަލާމަތް ވަގުތުގައި އަސްލުރަނގަޅު ގޮތުގައި

---

[24] - رواه البخاري، واللفظ له، ومسلم
[25] -رواه مسلم
[26]- ބަލާނާ 17 ސ 12 އަލްސިލްސިލާ އިބްނު ނުޒައިމު 24 ފަރާއިދުލް ކުއްލިއްޔަތުލްފިޤްހިއްޔާ - އައްސަދްލާން 52
[27]- ބަލާނާ 17 ސ 12/ އަލްސިލްސިލާ އިބްނު ނުޒައިމު 24
[28]- ބަލާނާ 17 ސ 25

ހަމަތު ތަކުލާއަށްވަނީ ވާޖިބުވެގެންނެވެ. މިދަރަޖަޔާވެސް ވާޖިބު ދުނަކަވެ. ޤިޔާސްވުމުން ޤިޔާމުގެ ދަރަޖައަށްވަނީ ވާޖިބުވެގެންނެވެ. އަދި އެވަގުތުގައި ދަރަޖައިގެ ސުންނަތްތަކާދެއްވެސް ކުރެވިދާނެވެ. އެއީ ޤިޔާސް ނަމާދުކުރަމުގައި ނުވާނެވެ. މިކަންކަން ފަރުދުވެ އަދުރު ތިބެން ބިނާވަނީ އެމީހާގެ ނިޔަތުގެ މައްޗަށެވެ.

އިސްލާމީ ފިޤުހުގެ ތަބަޔާ ނުވަތަ މައިގަނޑު ބަޔަކީ ފިޤުހުގެ މުޢާމަލާތެވެ. މިއީ އެއްބަސްވުމާއި، ގަތުވިއްކުމާއި، އިޖާރާއާއި، ކައިވެނިކުރުމާއި، މިފަދަ ކަންކަމުގެ ބާބެވެ. އެއްބަސްވުންތަކުގައި ނިޔަތާ ވަރަށް މުހިންމު ދައުރެއް އަދާކުރާކަމެވެ. ކައިވެނީގެ ޝަރުޠު ޙުކުމަށް ބަލާއިރު ޖާއިން ރައްކާތެރިވުމަށް ނިޔަތް ކައިވެނި ގެންދިއު މީހާގެ ކައިވެނިކަން ވާޖިބުވަނީ ކައިވެނި ކުރުމެވެ. މިއާ ޚިޔާރުކުރަން އަންހެން މީހާގެ ދުރުސަކުރަމުން ބޭކާރި ނުވަތަ ހަސަދަވެރިކަމުގައި ނިކާހު ކުރުވުމުން ކައިވެނި ކުރުމުގެ ޙައްޤު މީހާއާއި ފިޤުހުގެ ކުޅިވެރިން އަށް ވަތަން ވެއެވެ. ކައިވެނިގައި ނިޔަތް އަޅުއްވުމާއެކު ކައިވެނި ވާނަމަ އެކަން ވެސް ކައިވެނީގެ ހުކުމަކީ ރަނގަޅު ކަމުގައި ވެއެވެ.[29]

އަދިވެސް ކޮންމެ ކަމަކަށް ނިޔަތަކީ ބޭނުންތެރި ތަކެތިވާނީ ކެމެއެވެ. ހިތުގައިވާ ނިޔަތަށް ބަލައިގެން ނިޔަތުގެ ޙުކުމަށް ހުރި ބަދަލު ތަނެއް ނިޔަތެއް ކޮށްވެއެވެ. ނިޔަތުގެ ބާބުގައިވާ ފިޤުހުގެ މަސައިލާ ހުކުމަކީ ފަހުން ޢަމަލުކުރެވި އެއްވެސް ކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ކައިވެނީގެ ބަދަލުގައި އެކަން ބަލާން ނުކުރާނަމަ، ފަހު އެކަމަށް ބޭނުންކުރާ ބާރު ދައްކައިފި. ކައިވެނި އޭރު ކުރެވޭ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި ފަހު الأوزاعي ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އެކަމަށް ޢާއިލާ ވަކިވާނެ. ނިކާހުގެ ބަދަލު ބަދަލުކުރުމުގައި އަނބިދަރިން ބަދަލުކުރާނެއެވެ.[30]

ނިކާހުގެ މުހައްލިލު މިކައިވެނިހެދި ފަހަރެއް ވެރިކަމަށް ލިބޭ ފަރާތްތަކާއި އަންހެންނާ ހިނގާ ފަސްކުރުމުން ވެރިކަމަށް ހިނގާނެ ރިޝްވަތު ވެރިކަން ވެރިކަމަށް ބަދަލުވާ ކުރީގެ ނިކާހު ކުރުމުގެ ދުވަސް އަވަހަށް ވަކިވުމުގެ ނިޔަތުގައި އެއް ބަދަލުކުރުމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. މިއީ ބާޠިލު ފާސިދު ކުރުމުގެ ޙުކުމާ ވެރިވާ ފަރާތުގެ ކަމެވެ.[31] ނިކާހު ވަޤުތީ ކުރުމާ ދެމެހެއްޓެވިފައިވާ ނިކާހާ ކައިވެނިވާ އެހެން ކުރުމަށް ބަދަލުވާ ޙައްޤު ނިޔަތުގައި ކައިވެނި ވަކިކުރުމުގެ ހުކުމެއް ވަކި ވާ ކަމަށް ބަލައިގަތުމަކީ ކައިވެނި ތިބެން އެއީ ނިކާހެއް ނޫން ކަމަށް ބާޠިލު ކަމަށް ވެއެވެ.

---

[29]- މުޣުނީ ވަނީ ފިޤުހުއަށް 492:2

[30] - އިމާމް ނަވަވީ ޝާފިޢީ އިމާމުންގެ އަރުވާ ނަޤުލުކުރެއްވި މައްސަލައެވެ : މިހާރު ވަޤުތީ ނިކާހެއް ، އަދި ވަކި މުއްދަތަކަށް ،ކައިވެނިކުރާ މުޠުލަޤު ކައިވެނީގެ ހުކުމަކީ ބާޠިލު ކަމަށް ބަލާއިރު އެއްބަސްވުމުގައި އެކަން ނިކާހު ކުރުމުގެ ނިޔަތުގައި ވަޤުތީ ކައިވެނިކުރުން ނިޔަތުގައި ބާޠިލު ކަމަށް ބަލާ ވަކިވާނެ ކަމަށް ކައިވެނީގެ ބާޠިލު ކަމަށް ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. އަދި ވަޤުތީ ކައިވެނިތައް ޙުކުމާ ބާޠިލު ކަމެއްކަމުގެ ވިދާޅުވުމާ ދެމެހެއްޓުމަށް އަޅުކަންތަކަށް އިޖުމާޢުގައި ބަލާކަމަށް ވެއެވެ. (މާނައަކީ ވަޤުތީ ނިކާހު ބާޠިލު ކަމަށް ޢިލްމުވެރިންގެ އިޖުމާޢު ބާޠިލު ކަމަށް ބަލާއިރު ކަމުގައި ވެއެވެ.) الأوزاعي : ވިދާޅުވި ވަޤުތީ ނިކާހު ބާޠިލު ކައިވެނިކަމެވެ. ولا خيرفيه , والله أعلم . أنظر شرح ج9 \ ص182 \ موسوعة مسائل الجمهور فى الفقه الإسلامي \ تأليف الدكتور مُحَمَّد نعيم مُحَمَّد هانى ساعى ص 290 مسألة (1204) / ކައިވެނި- ޝަރީޢާ ޖ 48

[31] - صحيح فقه السنة وأدلته وتوضيح مذاهب الأئمة \ أعده أبومالك كحمال بن السيد السالم مع تعليقات فقهية معاصرة فضيلة الشيخ ناصر الدين الألباني \ الجزءالثالث \ ص 97

އިބްނު މަސްޢޫދު ވިދާޅުވެއްވިއެވެ. (لعن رسول الله ﷺ المحل والمحلل له)[32] މާނައީ رسول الله ﷺ ތަޙްލީލުކުރާ މީހާއާއި ތަޙްލީލުކުރެވޭ މީހާއަށް ލަޢުނަތް ލެއްވެއްވިއެވެ.

الله سبحا نه وتعا لى ވަޙީ ކުރައްވާފައި ވެއެވެ. فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ ......[33] މިއާޔަތުގެ މުރާދަކީ "ފިރި އަނބިމީހުންނަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައި އެވާ ޙައްދުތައް އެކަކު އަނެކަކަށް އަދާ ނުކުރެވޭނެކަން ކަމަށް ބިރު އެކަމާ ބޮޑުކަންބޮޑުވާނަމަ ދެން خلع ވަރިއަކުން ވަރިވުމަށްބަދަލުގައި އަނބިމީހާ އެދޭ އެއްޗަކާ ދެވުން އަނބިމީހާއަކަށް ދޫކޮށް ނުވިބައްޓަވާ. އަދި މިއެއްޗަކީ ހިފުމަކުން ފިރިމީހާއަށް ދޫކޮށް ނުވިބައްޓަވާ." މިއާޔަތުން އެނގެނީ خلع ވަރި މުބާޙުކަމާއި ހިތުހަމަ الله ކަނޑައަޅުއްވާ ވާޖިބު ކަންތައްތަކަށް ބަރާބަރަށް އަދާ ކުރުމަށް ތަރްކާބެއްވާ ފަހަރު ޚުލްޢު ކުރުމަކީ ހުއްދަ ކަމެއްކަމަށްވެ. މިކަމުންވެސް ދަލީލު ލިބެނީ ޙައްދުތަކުގެ ޝަރުޢީ ނުވަތަ ޙައްޤުތަކަށް ކަނޑައަޅަނީ އެޙައްދު ކުރާ މީހާގެ ޝަރުޢީ ކަމެވެ. އެޙައްދު ކުރުމަށް އެމީހުންގެ ތަރުތީބު ޙައްޤުކަމެވެ.

ޖުމްހޫރު ފުޤަހާއުންގެ އަރިހުގައި نكاح المحلل (ތަޙްލީލުގެ ކާވެނި) މިފަދަ ކާވެނިއަކީ ބާޠިލު ކާވެނިއެކެވެ. އަދި އޭގެ ލަޢުނަތް ލިބިގެންވާ ޙަރާމް ކަމެކެވެ.[34]

ކަންމެއަކަސް ޝަރުޢުގައި ބައެއް އަދުލުތަކުގައި ނިކާހުގެ މަޤްޞަދު ނެތް އަދުލުތަކެއްވެސް އެބަހުއްޓެވެ. އޭގެ އަސާސަކީ ބޭނުމީ ބަޔަކު ނުވަތަ ހިނގާ ހިޔާނާތްކުރުމުގައި ބެހޭވެއެވެ. ގޮސްހިއްކުރުމުގައި ނިކާހުގެ ދަރުޢެއް ނުވެއެވެ. މިސާލަކަށް ހަރަކާތްތެރި ކުރުވޭ ފުށަނޑު ޖެހުމުން އެއްވަރެއްކުރުމުގައި ފުރިހަމަ ވެރިސާލާއި މުޤާބަލާތުގެ ނިމުނެވެ.[35] ވިއްކާމީހާ ގަނެމީހާ ވިއްކާއިރުވެސް. ޙައްޤުވާމީހާ ގަނޑުވެވެ. މިހެން ބޭނުމުން އެއްބަސްވުން ދުވަހާޖަހަނީ ފާޅުކުރުމެވެ. މި ބޭނުންތަކުގެ ސަބަބުން ދުވަހުން ޝަރުޢީ ބަދަލުވެކަން ބަދަލުވެއެވެ. މިއާއިލާއިން ވިއްކާމީހާ ވިއްކަނީ ގަބޫލު އެއްޗެއްކަމުގައި ހިނދީ ދެކެވެ. މިބަސްގައި ނިޔަތް ބަދަލުވެއެވެ. މިފަދަ އެއްބަސްވުމުގެ ތަންކޮޅު ޤާނޫނުން ނުވާނުވެ. ހަމައެއާއިލާ ނިޔަތުގެ ސަބަބުން އެއްބަސްވުން ބާޠިލުވެއެވެ. އެއީ ޝަރުޢީ ހުއްދަދުން ކަންކަމުން ޙަރާމްވާކަމެވެ. މިސާލަކަށް ބާރަށް ދާއިސްކުރާ ވިއްކާމާއި،[36] ޤާނޫނީ ހިނގުމުގެ މަގު ސަބަބު އެއްޗީހަކަށް ވެރިއާއި، ހަތިޔާރު ވިއްކުމެވެ.

ވިއްކުމުގައި ސަރީޙަ މުޢާމަލާ ނުވިޔަސް އިޞްލާޙުވާ ބޮޑުމެދުވެރި ހިނގާ ވަރި ނިކާހުގައިވެސް ވަރިއެއްކަމުގައި ވެގެންދާނެއެވެ.[37] ކާވެނީގެ އަދުލު ތަރުތީބުގައި ބޭނުން ކުރާ ގޮތުގެ ހުކުމް ބަދަލު ދަރައްޖަ ގޮތުގެ ޙުކުމްތަކާއެވެ. ސަރީޙަ ގޮތުގެ ޙުކުމާއި ، ކިނާޔާގެ ގޮތުގެ ޙުކުމެވެ. ސަރީޙަ ގޮތުގެ ކުރުން[38] ވަރިކުރުމަ

- [32] صحيح أخرجه الترمزى (1120) , والنسائى (6\149) , وأحمد (1\448) وغيرهم , وقدورد تسمية المحلل ((التيس المستعار)) عند إبن ماجة (1936) ولا يصح.
- [33] سورة البقرة 229
- [34] ممن قال: الحسن والنخعي وقتادة ومالك والليث والثوري وابن المبارك والشافعي \ موسوعة مسائل الجمهور فى الفقه الإسلامي / ص690
- [35] އިބްނު ނުޖައިމު އަލްއަޝްބާހު 18
- [36] ކުރީގެ ހަވާލާ 22
- [37] ކުރީގެ ހަވާލާ ސ 18-19 އަލް މައުސޫޢަތުލް ފިޤުހިއްޔާ 23
- [38] موسوعة الفقهية الميسر \ م الثانى \ الدكتور مُحَمَّد رواس قلعجي \ ص 1920

އެލަފުޒުތަކުން ވަރިވުން ނޫން އެހެން މާނައެއްދޭނެހެންނުވާ ޗާލުގެ ލަފުޒުތަކެވެ. މިސާލަކަށް "ޚިޔާރީ އަހަރެންގެ އަންބެއް ނޫނެވެ. ޚިޔާރީ ވަރިކޮށްލީމެވެ" މިފަދަ އިބާރާތްތަކެއް ތިމާގެ އަނބިމީހާއަށް މުޚާޠަބު ކޮށްފިނަމަ އެއީ ސަރާހަ ކުރުމުގެ ގޮތުން ބޭނުން ކުރި ލަފުޒުތަކެއް ވިކަމުގައި ވިއަސް އެހާލަތުގައި އަނބިމީހާ ވަރިވާ ހުއްޖެވެ. މިކަމުގައި އެފިރިހެނުންގެ ނިޔަތް ކޮންކަހަލަ ބޭނުމެއްކަމެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ފިރިމީހާ ބޭނުން ކުރި ލަފުޒަކީ ޞަރީޙު ލަފުޒުތަކުގެ ތެރެއިން ވާ ލަފުޒެއް ކަމުގައި ވާނަމަ، އޭރުގައި ބޭނުން ކުރި ޢުލަމާއުންގެ ހުކުމުކުރުމުގައި ވިއަސް އަނބިމީހާ ވަރިވާނީ ފިރިމީހާގެ ނިޔަތުގައި ވަކިކުރަން ނިޔަތް ގެނައުމާކަމަށް ބެލޭތީ އަދިއަދި އިޖުތިހާދުން ސާބިތުވާނަމައެވެ. ސަރާހަތާ މިފަދަ ތަފާތުތަކާއި އެތަފާތުތަކުން އެހެން މާނައެއް ކުރުމުގެ އިޖުތިހާދަށް ތަފާތުތަކެވެ. މިސާލަކަށް "ކަނބަލުން މަންމަގެ ގޭއަށްދޭ. ދެބައްޔެއްވޭ"

މާލިކީ، ހަންބަލީ މަޛްހަބުގެ އިމާމުންގެ އަރިހުގައި ވިސްނުމުންވަރިން ވަރިވާނެއެވެ. ހަނަފީ މަޛްހަބުގެ އިމާމުންގެ ތަރުތީބު އަދި ހަނަފީ މަޛްހަބުގެ އިމާމުންގެ އަރިހުގައި ވަރިވާނީ އަނގަބަސް ކިޔާ ނިޔަތެއް ނެތިއެވެ.[39]

ކިނާޔަތުގެ ލަފުޒުތައް ހިފާއިރު، މަޖިލީހުގައި ހުރިކަމަށް ނިޔަތުގައި ގޮތަކުން ފަސްއޮތަކުން ބުނެވޭނެއެވެ.[40] ނިޔަތް ދެނެގަތުމުގައި އިޖުތިހާދުކުރުން ބޭނުން ކުރި ލަފުޒުތަކާއި، ބޭނުން ކުރި ލަފުޒުތަކާއި، އިޖުތިހާދު ހާލަތަށް ބެލުން ފަދަ ކަންކަމުން ބަލައިގެން ނިޔަތް ދެނެގަނެވޭނެއެވެ.

ޤަޟީ އަލްދުއަލީ މިފަދަ މައްސަލަތަކުގެ ޤާޟީ އާދަމް މިއަދަ ފަދަ އެއްޗެއްކަމުން މިފަދަ ގައިގާ ޖަހާ އެމީހާ މައްސަލަތަކެވެ. މިސާލަކަށް ކަނބަލުންނަށް ޖަހާ މައްސަލަތަކެވެ. އަލްދުރގެ މާނައަކީ ޤާޟީދުވެ. އެހެންކަމުން އެކަމަކީ ދަށަށްފާޅު ކުރަނީ ދަރިފުޅެއް ކަމަށް ދެމެހެއްޓުމުގެ ސަރުކާރުން ފައިން ދެން ނިކަމެތިވެވޭ. އެކަމަކީ ދަރިފުޅެއްގެ ޤާޟީކަމާއި މިހާރުގެ އަދިއެއް އިއްޒަތްތެރި ނިޔަތަށް އެޤާޟީ ހިންގަން ބޭނުންކުރީ އާދަމުގެ ކާފަގެ ސަބަބެއް ނުވަތަ ހަމަޖެހިފައި ވާނީ އާދަމް ޤާޟީ ދެނެގަތުމުގެ ދަރިވަރަކަށެވެ.[41] އުޞޫލީ ޤާނޫނެވެ.

އަދި ހަމައެކަނި އެމީހާމީހުން ޖެހޭ މައްސަލައާ ޤާޟީންގެ އިދާރާތަކުގެ ކަމުގެ ޤާނޫނު ކަނޑައަޅާ ކަމުގެ މައްސަލަ އެމަކަރު ޤާޟީ ސިޔާސީ އިމްތިޙާނެވެ. އުޞޫލީ ދިރާސާ ދެނެގަނެވެ.

އަދި ޤާޟީ ކުރުމުގެ އަދި ޖަރީމާގެ ޤާޟީދުވެ ކަމާ ކަމަކުން މިހާރު މައްސަލައެއް ޖަހާކަށް އެމަކަރު ޤާޟީ ހަމަޖެހިފައިވެ. އުޞޫލީ ދިރާސާ ކުރުމަށް ކަމާގުޅޭވެ.

---

[39]- އަލްމައުސޫޢަތުލް ފިޤްހިއްޔާ ބ 9-10 :8

[40]- އަލް އަޝްބާހު – އިމާމް ސުޔޫޠީ 10

[41] - الفقه الإسلامي وأدلته \م 6 \ ص221

މިޔިން ބައިންވެސް ސާބިތުވެގެންވަނީ ޤަވާޢިދުގައި ނިޔަތުގެ މުހިއްމު ކަމެވެ. އެހެނީ ބައެއްބޭފުޅުން ނިޔަތުގެ މާނަ ޤަބޫލު ކުރުމުގެ މާނައިގައި ބޭނުން ކުރާތީ އަޅުގަނޑުމެންވެސް އެބޭފުޅުންގެ ރައުޔަށް ބުރަވެވޭތީއެވެ.[42] މިގޮތުން އަމަލު މަސްލަގައި ޤަބޫލުކުރޭ މުހިއްމު ރުކުންތަކެވެ. ޤަބޫލު ނުވަތަ ނިޔަތް ނެތްނަމަ އެޤަމަލު ބަދަލުވާނީ ސިފުރު އަމަލުތަކަށެވެ . މިސާލުތަކުގެ ސަދަޤާތް އަމަލު މަތިގެ އިޖްތިމާޢު ޤަބޫލު ނުވަތަ ނިޔަތް ބަދަލުވުމުން ބަދަލުވެއެވެ. އެހެނީ ޤިޔާސް ހިތުމުގެ ބަދަލުގައި ދިޔަދިން ހަމަޖެހިދާއެވެ.

މިޤާއިދާއާ ގުޅުންހުރި ބައެއް މުހިންމު ޤާއިދާތައް:-

من استعجل الشيء قبل أوانه عوقب بحرمانه

"ކަމެއްކުރުމުގެ ވަގުތު ޖެހުމުގެކުރިން އެކަމެއްކުރުމަށް އަވަސްވެގަތް އެކަމެއްކޮށްފިނަމަ އެކަމުން އޭނާ މަޙްރޫމް ކުރެވޭނެއެވެ."

ޙަރާމް އެއްޗެއް ހަލާލުކުރުމަށް ހީލަތް ހެދިފިނަމަ ނުވަތަ އެއްޗެއް ޙަރާމް ކުރުމަށް ހީލަތް ހެދިފިނަމަ އެކަންކުރިމާ އެކަމެއް ކުރިކަމަކަށްނުބެލެވޭނެ އަމަލުކުރެވޭނެވެ.

އެހެންކަމުން ދަރިއަކު ބައްޕަގެ މުދަލުން ވާރުތަވުމަށް ވާރުތަވާ ބައްޕަގެ މުދަލުން އަވަސްވެގަތުމުގެ ގޮތުން ބައްޕަ މަރާލައިފިނަމަ އޭނާ ތަރިކައިން މަޙްރޫމް ކުރެވޭނެއެވެ.[43]

لا ثواب ولا عقاب إلا بنية

"ކުރާއަމަލުތަކުގެ ޘަވާބާއި އަދަބު ލިބެންވާނީ އެކުރާމީހާގެ ނިޔަތުގެ މައްޗަށް ބިނާވެގެންނެވެ."

ދުނިޔާގެ އަޙްކާމްތަކުގެ ޢިބާރަތް ޒާހިރަށް އެއީ އިޚްލާސްތެރިކަމާއި ކުރާ އަމަލުތަކުން ގޮތުގެ ޘަވާބާއި ލިބިގެންނެވެ.[44]

އަމަލުކުރާ މިހާރުވެސް މުޢާމަލާތްތައް ނުވަތަ އަދިޔާ މުޢާމަލާތްތައްކުރެއްވޭނެއެވެ. މުޢާމަލާތު މިހާ الله سبحا نه وتعا لى ދެން ޙިސާބަކަށް ދީނީ ޝަރީޢަތުގެ ކުރިމަތީ ކުރާނަމަ ދެކޭނީ ވަޒަނާ މިހާރުގެ ވެރިކަމެވެ.

42 - الإمام القرافي ނިޔަތް މާނަކުރައްވަނީ އަންނަނިވި ގޮތައްވެސް ނިޔަތަކީ ކުރަންބޭނުންވާ ކަމަކުން އިންސާނާގެ ކަނޑައެ ހިތުން ޤަބޫލުކުރުމެވެ.

43- އައްސަދުލާން - އަލްޤަވާޢިދު ކުބްރާ ސ 63-66

44- އިބްނު ނުޖައިމް އަލްއަޝްބާހު ސ 14-21 /އައްސަދުލާން - އަލްޤަވާޢިދު ކުބްރާ ސ 69-71

މުކައްލަފަކަށް ނުވާނީ ޢަމަލުކުރުން ވާޖިބުވާ ޝަރުޢީ ޙުކުމެއް ފުރިހަމަ ނުވިނަމަވެސް ހެޔޮނިޔަތުން ކޮށްދިނަމަ الله سبحا نه وتعا لى ގެ ރަޙްމަތުން ދީނީގޮތުން ހެޔޮ ޘަވާބު ލިބިގެންވެއެވެ. މިގޮތުގެމަތީ ބުރަދާނަކީ ކުޑަކުއްޖަކު ހައްޖަށް ދިޔުމެވެ.

العبرة في العقود للمقاصد والمعاني، لا للألفاظ والمباني

"އެއްބަސްވުންތަކުގައި ބެލޭނީ ލަފުޒުތަކަށް ނޫނީ މަޤްޞަދާއި މާނައަށެވެ. ބަސް ބިނާކުރެވިފައިވާ ގޮތަކަށް ނޫނެވެ."

އެހެންކަމުން ނިޔަތް ކަށަވަރުވެ އެނގުމުގެ ކުރިން އެއްބަސްވުމަށް ޢަމަލުކުރުން ޖާއިޒުވާނެއެވެ.
އެހެނަސް ހުރިހާ ޢަޤްދުތަކުގައި މިގޮތުން ބިނާވުމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. މިސާލަކަށް ކައިވެނީގައި ޢައްސަލުވާއިރު ސާބިތުން ނުކުރާނަމަ ކައިވެނި ސައްޙަވާނެއެވެ. އެއީ ދީނަށްބަލާއިރުވެސް ތަފާތު ހުކުމްތަކެކެވެ. ހަމަ ބަލާނީ ޢަމަލު ކުރެވޭ މާނައަށެވެ. އެކަމަށް ފަށަމުން ބަލާނީ ކުރިއަށް ބެހޭ ސިޔާސަތަށެވެ.
ބެހޭނެކަން ޑިރެކްޓަރު އެއްޗެއް ކުރިއަށް ބެހޭނެއެވެ. ކުރިއަށްގެ ފަހަރުގައި ނިޔަތެއް ކުރާނީ ނިޔަތުގެ މައްޗަށް
ކުރިއަރުވުން އެޅިފައިކަމުގައި ވެއެވެ.

ނިންމުން:-

الأمور بمقاصدها އަކީ ޤަވާޢިދުތަ ފިޤްހުއްނާގައި އިސްމުވެރި ޤަވާޢިދުތަކަށް ބައްސަވާފައިވާ ފަސް ޤަވާޢިދުތަކުގެ ތެރެއިން ޤަވާޢިދެއް ކަމުގައިވާ ކުރިޔަށް ވާޤިޢީ ޤަވާއިދެކެވެ. އެކަމުގައިވާ މިޤަވާޢިދުގައި ވެސް ޤަވާޢިދު ހިމެނިގެންވެއެވެ. މިއީ ދީނީ މަސްއަލަތަކުގެ މައްޗަށް އެކަށީގެންވާ ޤަވާޢިދުތަކެކެވެ. އަދި މިއީ ޤަޟިއްޔާތަކުގައި އެޤަވާޢިދު ތަކުގެ މައްޗަށް މުޅި ފިޤްހު ބިނާވެގެންވާ ޤަވާޢިދުތަކެކެވެ. މިޤަވާޢިދަކީ رسول الله ﷺ ގެ ސުންނަތުން އިސްތިންބާތު ކުރެވިފައިވާ ޤަވާޢިދެކެވެ.

މިޤާޢިދާއިން ދީނަށްގޮސްގައި ޢަމަލުތައް ޤަބޫލުކުރެއްވުމުގައި ޝަރީޢަތް ބައްލަވާ ވާޖިބުކަންތައް ޢަމަލުކުރާ މީހާގެ ހިތްވެ. ނިޔަތް ގެސްލުއްޖެނަމަ އެޢަމަލު ގަބޫލު ކުރައްވާކަމުގައިވެސް އެއްގޮތެއްގައި ގަބޫލު ނުވާނެކަމެވެ. މިޤާޢިދާގައި ޢަމަލުކުރާ ކޮންމެ ކަމަކަށް ހާޒިރުވާ ނިޔަތްތަކުގެ މައްޗަށް ޤަބޫލުކުރުން ވާޖިބެވެ. މިގޮތުން ޢަމަލު ޢަމަލުތަކަށް ޖަޒާދޭނެ އުސޫލު ނިޔަތަށް ބަލާފައެވެ.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين